

Utlåtande 2013:17 RV+RVII (Dnr 325-1035/2012)

Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 (som vårdar och stöder närstående)

Förslag från socialnämnden och äldrenämnden

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 godkänns, enligt bilaga 2 utom den del som avser programmets indikatorer och aktiviteter. Delen som avser programmets indikatorer och aktiviteter inarbetas inte som kommunfullmäktiges indikatorer.
2. Socialnämnden och äldrenämnden uppmanas att inarbeta de tre föreslagna indikatorerna i respektive nämnds verksamhetsplan.
3. Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 ersätter Anhörig-/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg (Dnr 327-194/2010)

Föredragande borgarråden Joakim Larsson och Marie Ljungberg Schött anför följande.

Ärendet

I juli 2009 gjordes en förändring i socialtjänstlagen som innebar att socialnämnder ska erbjuda stöd för att underlätta för personer som vårdar en närstående. Stödet gäller hela socialtjänstens verksamhet, de som vårdar en äldre person, omsorg om personer med funktionsnedsättning och individ- och familjeomsorg.

Staden har sedan år 2010 haft en anhörigpolicy för äldreomsorgen vilken omfattar personer över 65 år. Socialnämnden fick i budget 2011 uppdraget att ta fram en anhörigpolicy utifrån förändringarna i socialtjänstlagen och i tillhörande regeringsproposition. Socialnämnden och äldrenämnden har gemensamt utarbetat ett program för såväl personer över som under 65 år. Resultatet är Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 som ersätter Anhörig-/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg (Dnr 327-194/2010).

Beredning

Ärendet har beretts av socialnämnden och äldrenämnden och därefter remitterats till stadsledningskontoret, samtliga stadsdelsnämnder, Handikappförningarnas Samarbetsorgan (HSO) i Stockholms län, Delaktighet, Handlingskraft, Rörelsefrihet (DHR) Stockholmsavdelningen, Synskadades Riksförbund (SRF) i Stockholms stad, Riksförbundet för Social- och Mental Hälsa (RSMH) i Stockholm, Schizofreniförbundet, Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning (FUB) Stockholm, Riksförbundet för rörelsehindrade barn- och ungdomar (RBU) Stockholm, Föreningen Autism Stockholm, Attention Stockholms län, Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR) Stockholm, Hjärnkraft Stockholm och Demensförbundet Stockholm.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning har inkommit med ett kontorsyttrande som svar på remissen. Av de organisationer och förbund som fått remissen är det endast Riksförbundet för Social- och Mental Hälsa (RSMH) Stockholm som inkommit med svar.

Stadsledningskontoret anser att det är viktigt att stadsdelsnämnderna utformar en organisation så att de kan tillgodose de anhörigas behov av stöd. Insatserna kan med fördel ges i samverkan med andra stadsdelsnämnder. Det är också viktigt att stadsdelsnämnderna kan erbjuda olika typer av individuellt anpassade insatser i och med att behovet kan se olika ut för de anhöriga i olika nämnder och inom olika verksamhetsområden. Stadsledningskontoret avstyrker förslaget att programmets indikatorer och aktiviteter inarbetas som kommunfullmäktiges. Stadsledningskontoret anser också att programmet i enlighet med bilaga 9 i budget 2013 kan innehålla förslag på aktiviteter och indikatorer utan att dessa fastställs som kommunfullmäktiges indikatorer.

Bromma stadsdelsnämnd anser att det är angeläget att stödinsatserna är likvärdiga över hela staden och att personal som arbetar inom socialtjänstens alla verksamheter, dvs. äldreomsorg, omsorg om personer med funktionshinder, individ- och familjeomsorg samt verksamheter enligt LSS har ett gemensamt förhållningssätt i kontakterna med anhöriga och närstående.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd anser att det är mycket viktigt att stärka medarbetarnas kunskaper inom området för att kunna erbjuda ett så bra stöd till anhöriga som möjligt. Nämnden är positiv till programförslaget och till att uppföljning av arbetet gällande stöd till anhöriga sker inom ramen för stadens system för integrerad ledning och styrning (ILS).

Farsta stadsdelsnämnd anser att förslaget till program för stöd till anhöriga är bra. Det är tydligt som styrdokument och gör det möjligt att på ett samordnat sätt utveckla anhörigstödet i staden. Det är positivt att förslaget innehåller riktlinjer för hur programmet ska följas upp och utvärderas.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd anser att programförslaget är bra. Det är viktigt att det finns ett likvärdigt utbud av serviceinsatser i stadsdelsnämnderna. Tillgång till anhörigkonsulent/anhörigstödjare bör förtydligas eftersom stödet till anhöriga kan se helt olika ut utifrån den anhöriges och närståendes situation.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd anser att förslaget till ett nytt program för stöd till anhöriga som vårdar närstående är bra. Programmet främjar en samstämmighet både mellan stadsdelar och mellan socialtjänsten och äldreomsorgen. Nämnden ser positivt på att mål och indikatorer rörande anhörigstöd läggs in i ILS.

Kungsholmens stadsdelsnämnd anser att förslaget om Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 i huvudsak är positivt men det finns behov av att utveckla indikatorerna som ska mäta måluppfyllelsen.

Norrmalms stadsdelsnämnd anser att det är bra att ett program för stöd till anhöriga tagits fram och anpassats till den aktuella lagstiftningen. Nämnden delar uppfattningen att det viktigaste stödet för många anhöriga är att den närstående får de insatser han eller hon behöver. Stadsdelsnämnden vill poängtera vikten av skyndsamt handläggning och att de insatser den närstående beviljas är av god kvalitet.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd anser att samverkan mellan landstinget och staden, för att ge anhöriga bästa möjliga stöd, behöver utvecklas genom att programmet förtydligas i detta avseende. En försvårande faktor för samverkan är när den anhörige och den närstående bor i olika delar av Sverige. Nämnden anser att frågan bör lyftas och aktualiseras i den centrala samverkansgruppen mellan staden och Stockholms läns landsting.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd anser att det är positivt att socialnämnden och äldrenämnden har utarbetat ett förslag till gemensamt program, som gäller alla anhöriga och andra som vårdar eller stödjer närstående, oavsett om de närstående är över eller under 65 år. Behoven hos de anhöriga kan se olika ut. Det är

därför viktigt att nämnden kan erbjuda olika typer av individuellt anpassade insatser.

Skärholmens stadsdelsnämnd anser att socialnämndens och äldrenämndens gemensamma program för stöd till anhöriga 2012-2016 ska godkännas.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning anser att ett övergripande styrdokument är positivt och att det kan vara en bra vägledning i stadsdelsnämndernas arbete med att ge stöd och hjälp till de anhöriga som vårdar och stödjer en närstående.

Södermalms stadsdelsnämnd anser att socialnämndens och äldrenämndens gemensamma program för stöd till anhöriga 2012-2016 ska godkännas. Nämnden har sedan tidigare ett inarbetat stöd för anhöriga till närstående över 65 år via ett samarbete med Hägersten-Liljeholmens och Älvsjöes stadsdelsnämnder.

Älvsjö stadsdelsnämnd anser att den uppföljning av programmet som föreslås i ärendet, utgör en viktig del i att kunna utveckla anhörigstödet. Det vore därför ändamålsenligt att ett antal mål/aktiviteter som omnämns i programmet också arbetas in i stadens webbaserade styrsystem ILS.

Östermalms stadsdelsnämnd anser att flera av de utvecklingsområden som Äldrecentrum identifierade i en kartläggning av anhörigstödet på Östermalm finns med i det utarbetade programförslaget. Kartläggningen bestod av det stöd som ges av stadsdelsförvaltningen, frivilligorganisationer och landstinget och genomfördes av Äldrecentrum 2011 på uppdrag av stadsdelsförvaltningen.

Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH) anser att anhöriga inte bör vara vårdare, boendestödjare och psykologer samt ha dygnetruntjour. De förespråkar att stödet inte ska utgöras av anhöriga utan istället av känslomässigt oberoende parter.

Våra synpunkter

För många personer med skiftande behov är anhöriga ett ovärderligt stöd i vardagen. Det är därför viktigt att de anhöriga som ger vård- och omsorgsinsatser till närstående får stöd samt möts av respekt och erkännande för det arbete de utför. Stockholms stad har sedan år 2010 haft en anhörigpolicy för äldreomsorgen. I och med att Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 (som vårdar och stödjer närstående), ersätter den tidigare anhörigpolicy, så gäller nu även stödet till anhöriga till personer med funktionsnedsättning och individ- och familjeomsorg. Ett stöd för anhöriga som vårdar en närstående, oavsett ålder. Programmet fokuserar på vilka aktiviteter staden ska vidta för att bistå personer som vårdar eller stöder en anhörig så att de kan

upprätthålla en god fysisk och psykisk hälsa och sammantaget ha en bra och fungerande livssituation. Eftersom behovet av stöd kan se olika ut beroende på omständigheter lägger programmet vikt vid att erbjuda olika typer av insatser anpassade efter den enskilda individens situation. För att ge bästa möjliga stöd till anhöriga är samverkan med frivilligorganisationer och landstinget en viktig del. Stockholms stad stärker därutöver stödet till anhörigorganisationer inom äldreomsorgen med 3 miljoner kronor i budget 2013. Pengarna ska användas till att utöka verksamheten och hitta nya sätt att arbeta för att stödja anhöriga. Stadsdelsnämnderna ska ha väl fungerande arbetsmetoder och organisation för att kunna möta anhörigas behov och underlätta deras vardag och insatserna kan med fördel ges i samverkan med andra stadsdelsnämnder. Information om stöd till anhöriga ska vara lätt att hitta och förstå.

Vi instämmer i stadsledningskontorets uppfattning att avstyrka förslaget om att programmets indikatorer och aktiviteter inarbetas som kommunfullmäktiges indikatorer. Vi uppmanar istället socialnämnden och äldrenämnden att inarbeta föreslagna indikatorer i sina verksamhetsplaner.

Med detta sagt välkomnar vi Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 (som vårdar och stödjer närstående).

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Stockholms stad program för stöd till anhöriga 2012-2016.

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarrådet Daniel Helldén (MP) enligt följande.

Jag föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta
godkänna förslaget till program för stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående med tillägg enligt vad som anføres nedan

Miljöpartiet är mycket positivt till att ett program för stöd till anhöriga kommer till stånd.

Många av intresse- och idéburna organisationer är direkt eller indirekt anhörigstödande verksamheter. Organisationsstödet är därmed av största vikt och en förutsättning för att organisationerna ska kunna verka optimalt och samverka med kommunen för de anhörigas bästa.

Mångfald behöver särskilt beaktas, till exempel är det viktigt att det finns organisationer som riktar sig till människor med olika etnicitet. Anhöriga vänder sig till olika organisationer för olika typ av stöd.

Målgruppen för programmet är vuxna som vårdar en närstående. Men också barn och unga, exempelvis syskon till barn med funktionsnedsättning, kan ha behov av stöd och det är viktigt att anhörigstödet omfattar hela familjen. Det är samtidigt viktigt att samverkan sker då även landsting och frivilligorganisationer kan erbjuda anhörigstöd av olika slag.

Angeläget är också att staden och stadsdelsförvaltningarna kontinuerligt efterfrågar och tar tillvara organisationernas erfarenhet av brister i stöd och handläggning för förbättrande insatser. Den preventiva ansatsen behöver särskilt betonas inte bara när det gäller insatser i förhållande till den enskilde, utan även när det gäller relationen till den idéburna sektorn. Den överenskommelse som nyligen antagits mellan Stockholms stad och den idéburna sektorn behöver i högsta grad få bäring på Stockholms program för stöd till anhöriga 2012-2016, vilket behöver läggas till.

Även om indikatorerna behöver utvecklas för att bli fullt mätbara och visa i vilken grad målen uppfylls så är det viktigt att indikatorer finns med och att de följs upp i ILS (integrerat ledningssystem).

Tanken på ett webbaserat verktyg är god, men det behövs sannolikt fler informationskanaler för att målen ska uppnås om att anhöriga ska ha kunskap om sina och den närståendes rättigheter. Det finns viss risk för att äldre som inte har dator och internetvana annars riskerar att exkluderas. Miljöpartiet ser ett behov av en fysisk IRL (In Real Life) plattform som kan skapa kontakter, gruppträffar, utbyte av erfarenhet, information om stödinsatser, möjlighet till samtalsterapi, kontakt med biståndshandläggare mm. Detta tror vi kan avlasta och ge en social kontakt, minska isolering och även öka välbefinnandet, att komma ut från hemmet, där det mesta av arbetet sker för många som vårdar sina anhöriga. Ett webbaserat verktyg kan vara ett bra alternativ som komplement till en sådan IRL-plattform.

Intressant är att äldre kvinnor och män som vårdar närstående inte alltid ser sig som en grupp och som behöver insatser från socialtjänsten. Dessa skulle må bra av en nätverksgrupp, för att ta del av varandras erfarenheter och tips samt få uppleva att de inte är ensamma med sina bekymmer, något som är gynnsamt både för den anhörige och för de som blir omhändertagna. Än en gång, det är viktigt att informationen är tydlig om vart man ska vända sig för att få stöd och en enkel och klar väg in till socialtjänsten är nödvändig.

Det är viktigt att vara observant på att omvårdnadsinsatser från anhöriga lätt kan bli krävande och tunga och därmed en hälsorisk för anhörigvårdarna. Satsningen på stöd till anhörigvårdarna får inte tas till intäkt för att minska på ambitionerna att bygga ut och utveckla vård- och omsorgsboenden för äldre med demenssjukdom och andra

omfattande vårdbehov. Att vårda en anhörig i hemmet ska vara just frivilligt och aldrig ses som ett obligatorium eller tvång.

Det är slutligen viktigt att systemet motverkar strukturer och orättvisor i samband med anhörigas omvårdnad. Det behöver uppmärksammas hur faktorer som klass, kön och etnicitet påverkar situationen för anhörigvårdare med hänsyn till de krav den anhöriga uppfattar från omgivningen. Det vore till exempel intressant att se siffror på könsfördelningen bland anhörigvårdare.

Särskilt uttalande gjordes av borgarråden Karin Wanngård och Tomas Rudin (båda S) enligt följande.

Det är bra att ett nytt program tas fram i samband med att lagstiftningen ändras. Det är viktigt att de som är anhörigvårdare får stöd och avlastning vid behov. Samtidigt vill vi lyfta fram vår oro över en utveckling där politiken abdikerar och vården alltmer blir beroende av att anhöriga tar hand om sina äldre föräldrar.

Detta sker många gånger på bekostnad av att den anhöriga förlorar sin inkomst då man tvingas ta ledigt från det egna arbetet. Det är väldokumenterat att, inte minst bland låginkomsttagare, är det döttrarna som blir tvungna att stanna hemma. Utvecklingen leder i sin tur till att många går miste om pensionspoäng samt att det ekonomiska oberoendet minskar. Mera välbärgade kan däremot få ekonomiskt stöd av skattebetalarna för anhörigomsorgen via RUT-avdrag.

Parallellt ser vi att många får avslag för sina ansökningar om äldreboende och då återstår anhöriga som den enda kvarvarande möjligheten för den enskilde. Är det rimligt att man då måste stanna hemma från sitt arbete för att göra det som egentligen trygghetssystemen ska ta hand om? Det skulle också vara intressant att få siffror på hur många män respektive kvinnor som är anhörigvårdare.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 godkänns, enligt bilaga 2 utom den del som avser programmets indikatorer och aktiviteter. Delen som avser programmets indikatorer och aktiviteter inarbetas inte som kommunfullmäktiges indikatorer.
2. Socialnämnden och äldrenämnden uppmanas att inarbeta de tre föreslagna indikatorerna i respektive nämnds verksamhetsplan.
3. Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 ersätter Anhörig-/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg (Dnr 327-194/2010)

Stockholm den 6 februari 2013

På kommunstyrelsens vägnar:
STEN NORDIN

Joakim Larsson och Marie Ljungberg Schött

Ulrika Gunnarsson

Reservation anfördes av Åsa Jernberg och Stefan Nilsson (båda MP) med hänvisning till reservationen av (MP) i borgarrådsberedningen.

Särskilt uttalande gjordes av Karin Wanngård, Roger Mogert och Tomas Rudin (alla S) med hänvisning till det särskilda uttalandet av (S) i borgarrådsberedningen.

Särskilt uttalande gjordes av Ann-Margarethe Livh (V) enligt följande.

Det allra viktigaste anhörigstödet är en väl utbyggd, flexibel och individuellt anpassad omsorg av hög kvalitet inom hela socialtjänsten, oavsett det gäller individ- och familjeomsorg, stöd och service till personer med funktionsnedsättning eller äldreomsorg. Anhörigstöd ska vara fullkomligt frivilligt och inte en följd av brister i samhället. Ingen ska riskera att känna sig utlämnad till anhörigas vård eller till frivilligkrafter som man inte känner sig bekväm med. Det är ett stort värde för båda parter att anhöriga kan fortsätta att vara just anhöriga. Vare sig anhöriga eller intresseorganisationerna ska ersätta samhällets omsorg, men gärna komplettera. Även med fullgoda insatser från samhällets sida kommer det alltid att finnas anhöriga som gör stora insatser och som behöver stöd. Därför är det utmärkt att staden har ett program för detta.

Anhörigstöd måste utformas enligt individuella behov. Anhöriggrupper som ger bra resultat för föräldrar till funktionsnedsatta barn fungerar inte självklart på samma sätt för anhöriga till äldre, personer med missbruk eller psykisk ohälsa. Stadsdelsnämnderna har ansvar för att organisera anhörigstödet efter målgruppernas behov. Den ekonomiska och sociala situationen är betydelsefull, liksom anhörigas ålder, eventuellt förvärvsarbete och om den anhöriga är partner, förälder, barn eller syskon. Anhöriga ska inte behöva slita ut sig psykiskt och fysiskt. Stödsamtal med psykolog ska finnas för anhöriga med demenssjukdom, anhöriga ska erbjudas utbildning och det ska finnas attraktiva avlastningsboenden och dagvårdsplatser. Det måste också bli lättare att snabbt få ett särskilt boende av god kvalitet när anhöriga säger ifrån.

Idag utförs upp emot 70 % av äldreomsorgen av kvinnor, som många gånger fortfarande är yrkesverksamma men känner sig tvungna att gå ner i arbetstid för att "täcka upp" bristande samordning och omsorg från samhällets sida. De som är mer välbeställda kan istället köpa sig tjänster med kraftiga skattesubventioner. Anhörigstödet måste därför ses i sin samhällslogiska kontext. Det är inte samhällsekonomiskt hållbart att stora grupper arbetstagare måste gå ner i arbetstid för att beviljade insatser inte räcker till. Det är inte jämställt att dessa arbetstagare oftast är kvinnor, många gånger dessutom lågavlönade. Den onda cirkeln måste brytas.

ÄRENDET

I juli 2009 gjordes en förändring i socialtjänstlagen som innebar att socialnämnder ska erbjuda stöd för att underlätta för personer som vårdar en närstående. Stödet gäller hela socialtjänstens verksamhet, de som vårdar en äldre person, omsorg om personer med funktionsnedsättning och individ- och familjeomsorg.

Staden har sedan 2010 haft en anhörigpolicy för äldreomsorgen vilken omfattar personer över 65 år. Socialnämnden fick i budget 2011 uppdraget att ta fram en anhörigpolicy utifrån förändringarna i socialtjänstlagen och i tillhörande regeringsproposition. Socialnämnden och äldrenämnden har gemensamt utarbetat ett program för såväl personer över som under 65 år. Resultatet är Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 som föreslås ersätta Anhörig-/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg (Dnr 327-194/2010).

Syftet med anhörigstöd är att personer som vårdar eller stödjer en närstående har en bra livssituation och en god fysisk och psykisk hälsa. Programmet för stöd till anhöriga fokuserar på vilka aktiviteter staden ska vidta för att ge stöd till personer som vårdar eller stöder en anhörig. De förslag i programmet som föreslås för att uppnå detta är sammanfattningsvis följande:

- Programmet för stöd till anhöriga ska gälla till och med år 2016.
- Kontinuerliga uppföljningar ska göras i stadens integrerade ledningssystem ILS.
- En utvärdering av stödet till anhöriga görs vid utgången av 2015.
- Relevanta riktlinjer som rör socialtjänstens arbete ska kompletteras med frågan om anhörigstöd.
- Staden ska undersöka förutsättningarna för att kunna erbjuda anhöriga ett webbaserat verktyg för råd, stöd och information.
- Frågan om stöd till anhöriga ska aktualiseras i den samverkansgrupp som finns mellan staden och Stockholms läns landsting.
- Verksamhetsstödet ska utvecklas gällande dokumentation och statistik för anhörigstöd.

Fyra mål för anhörigstödet anges i programmet:

- Anhöriga ska känna sig bemötta med respekt och som en kompetent samarbetspartner i den verksamhet som den närstående har kontakt med.
- Anhöriga ska ha stöd för egen del för att förebygga ohälsa och minska den fysiska och psykiska belastningen.

- Anhöriga ska ha kunskap om sina rättigheter.
- Anhöriga ska ha kunskap om den närståendes rättigheter.

I programmet anges även en rad aktiviteter för att uppnå målen samt tre indikatorer som föreslås finnas i stadens integrerade ledningssystem (ILS). De tre indikatorerna ska visa antal anhöriga som fått stöd, vilken typ av stöd de fått samt hur stor andel som är nöjda med det stöd de fått.

Stadsdelsnämnderna ska ha väl fungerande arbetsmetoder och organisation för att kunna möta anhörigas behov och underlätta deras vardag. Samarbete med frivilligorganisationer och landsting är också viktiga delar för att stödet till anhöriga ska fungera bra.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 12 juni 2012 följande:

1. Socialnämnden godkänner förslaget till program för stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående.
2. Programmet ersätter ”Anhörig/närståendepolicyn för Stockholms stads äldreomsorg” som beslutades i kommunfullmäktige 21 juni 2010.
3. Socialnämnden överlämnar programmet till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av ledamoten Stefan Nilsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ordföranden Anna König Jerlmyr m.fl. (M), ledamoten Ann-Katrin Åslund (FP) och ledamoten Ewa Samuelsson (KD), *bilaga 1*.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 15 maj 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad har i likhet med de flesta kommuner i landet utvecklat stödet till anhöriga. Merparten av detta stöd har dock riktats till anhöriga till äldre personer, trots att målgruppen hela tiden har varit anhöriga till långvarigt sjuka eller äldre eller personer med funktionsnedsättning. Intentionen med den skärpta lagstiftningen är att anhörigstödet ska vidgas och omfatta hela målgruppen.

Riksdagen har avsatt särskilda medel för genomförandet av den ändrade bestämmelsen. Socialnämnden har under 2011 genomfört olika insatser för att stärka stadsdelsförvaltningarna i deras uppbyggnad av stöd till anhöriga. Fyra halvdagsutbildning-

är har genomförts för chefer och handläggare inom verksamhetsområdena individ- och familjeomsorg, funktionsnedsättning och äldreomsorg. Anhörigkonsulenter och andra som ska utreda hur behovet av anhörigstöd ska tillgodoses i stadsdelsnämnderna har genomgått en processinriktad utbildning.

Socialförvaltningen och äldreförvaltningen har utarbetat ett förslag till gemensamt program, som gäller alla anhöriga och andra som vårdar eller stödjer närstående, oavsett om de närstående är över eller under 65 år. Barn och ungdomar räknas inte som anhöriga som frivilligt vårdar och stödjer föräldrar eller annan närstående person. Behoven hos de personer som vårdar en närstående kan se olika ut, beroende på om de är i yrkesverksam ålder eller ej. Det är därför viktigt att staden kan erbjuda olika typer av insatser. Förvaltningarna anser i likhet med vad som framhålls i propositionen att det viktigaste stödet till de som vårdar eller stödjer en närstående är dels att de bemöts med erkännande och respekt, dels att den närstående får adekvata insatser av hög kvalitet.

Äldre kvinnor eller män som vårdar närstående ser sig inte alltid som en grupp som är i behov av socialtjänstens insatser. Äldre personer ger också stöd till vuxna barn eller barnbarn och kan behöva stöd från andra delar av socialtjänsten än äldreomsorgen. Samtidigt är det även många yngre och/eller yrkesverksamma som ger stöd och hjälp till närstående och som kan behöva stöd från äldreomsorgen. I äldrenämndens anhörigenkät för 2011 var 29% under 62 år vilket också gör att insatser behöver utformas så att anhöriga kan kombinera förvärvsarbete och omsorg om en närstående.

Redan innan den förstärkta lagstiftningen trädde i kraft hade den anhöriga möjligheten att ansöka om stöd för egen del. Denna rätt betonas i propositionen. Inom staden finns hittills liten erfarenhet av behovsprövat stöd till anhöriga. Få anhöriga har ansökt om stöd för egen del. Den anhöriga ska ansöka om stöd i den stadsdelsnämnd/kommun där hon/han själv bor. Om insatsen berör den närstående (t ex. avlösning) måste den närstående samtycka till detta, liksom den kommun som ska utföra insatsen.

Varje stadsdelsnämnd måste utforma organisationen på ett sådant sätt att de kan tillgodose de anhörigas behov av stöd. Det måste vara tydligt till vem/vart de anhöriga ska vända sig för att få stöd för egen del – det ska finnas en tydlig ingång till socialtjänsten. Anhörigas behov av stöd ska uppmärksammas när deras närstående ansöker om stöd och insatser hos socialtjänster eller om deras närstående av andra skäl har kontakt med socialtjänsten. Stadsdelsnämnderna ska även ge stöd till anhöriga som tillhör stadsdelsnämnden, men som hjälper en närstående som bor i en annan kommun.

Det är viktigt att samverkan mellan landstinget och kommunen utvecklas för att ge anhöriga bästa möjliga stöd. Väl fungerande rutiner krävs för informationsöverföring, vårdplanering och kvalitetssystem som omfattar hela vårdkedjan och som bygger på den enskildes medverkan. T ex. kan sjukvårdens personal förmedla kontakt mellan den anhöriga och den som samordnar anhörigstödet i kommunen/stadsdelsnämnden. En försvårande faktor för samverkan mellan landsting och kommun/stadsdelsnämnd är när den anhöriga och den närstående bor i olika delar av Sverige. Förvaltningen föreslår att frågan aktualiseras i den samverkansgrupp som finns mellan staden och Stockholms läns landsting.

Frivilligorganisationerna bedriver ett mycket viktigt arbete när det gäller stöd till anhöriga. Såväl socialnämnden som äldrenämnden och stadsdelsnämnderna ger stöd till frivilligorganisationer. Socialnämnden stödjer exempelvis Demensföreningen och Afasiföreningen, som bl. a. har anhöriggrupper samt ger öppna föreläsningar om sjukdomen. Äldrenämnden stödjer under 2012 Demensförbundets projekt Lundagårdsgruppen, som dels har grupper för personer som nyligen fått en demensdiagnos, dels ger stöd till deras anhöriga. Stadsdelsnämnderna bör utveckla samarbetet med frivilligorganisationer, t ex. kan de gemensamt genomföra riktade utbildningar samt ordna mötesplatser för anhöriga. På stadens hemsida om anhörigstöd bör länkar anges till relevanta organisationer.

Internet har för många blivit ett självklart redskap för att söka information och stöd. Idag finns några olika webbaserade verktyg, som ger anhöriga möjligheter att få råd och stöd samt att nätverka med andra i liknande situation. Ett exempel på detta utgör ”Gapet”, till vilket för närvarande ett 30-tal kommuner och stadsdelsnämnder är anslutna bl. a. Södermalms stadsdelsnämnd samt Malmös samtliga stadsdelsnämnder. För att anhöriga ska få tillgång till stödet måste kommunen/stadsdelsnämnden betala en årsavgift baserad på antal medborgare i kommunen. Förvaltningen föreslår att staden undersöker förutsättningarna för att kunna erbjuda anhöriga ett webbaserat verktyg för råd, stöd och information.

Medarbetarna inom stadens socialtjänst måste på olika sätt medvetandegöras om att anhöriga har rätt till stöd. Eftersom det är en bestämmelse i socialtjänstlagen kan detta ske t ex. i samband med de utbildningar som regelbundet sker om socialtjänstlagen och riktlinjer. Relevanta riktlinjer som rör socialtjänstens arbete ska kompletteras med frågan om anhörigstöd, såvida de inte redan innehåller ett sådant avsnitt.

En kontinuerlig uppföljning av programmet ska ske i ILS. Därutöver bör en utvärdering göras av hur många personer som fått stöd för egen del, vilken typ av stöd de erhållit samt hur nöjda de är med det stöd de fått. En sådan utvärdering görs förslagsvis efter 2015 och kan ligga till grund för ett reviderat program.

Socialförvaltningen och äldreförvaltningen föreslår sammanfattningsvis att

- programmet för stöd till anhöriga ska gälla till och med år 2016
- kontinuerliga uppföljningar görs i ILS
- en utvärdering av stödet till anhöriga görs vid utgången av 2015
- relevanta riktlinjer som rör socialtjänstens arbete kompletteras med frågan om anhörigstöd
- staden undersöker förutsättningarna för att kunna erbjuda anhöriga ett webbaserat verktyg för råd, stöd och information.
- frågan om stöd till anhöriga aktualiseras i den samverkansgrupp som finns mellan staden och Stockholms läns landsting.
- verksamhetsstödet utvecklas gällande dokumentation och statistik för anhörigstöd.

Förvaltningarna föreslår att förslaget till program för anhörigstöd godkänns. En vidareutveckling av programmet kan ske när resultaten av uppföljningar och utvärderingar är tillgängliga.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 12 juni 2012 att godkänna förslaget till ”Stockholms stads program för stöd till anhöriga” och överlämnar det till kommunstyrelsen med förslag att programmet ersätter ”Anhörig/närstående policyn för Stockholms stads äldreomsorg” som beslutades i kommunfullmäktige den 21 juni 2010.

Reservation anfördes av ledamoten Torun Boucher (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Mirja Räihä m fl. (S), *bilaga 1*.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 15 maj 2012 är gemensamt med socialförvaltningens.

BEREDNING

Ärendet har beretts av socialnämnden och äldrenämnden och därefter remitterats till stadsledningskontoret, samtliga stadsdelsnämnder, Handikappföreningarnas Samarbetsorgan (HSO) i Stockholms län, Delaktighet, Handlingskraft, Rörelsefrihet (DHR) Stockholmsavdelningen, Synskadades Riksförbund (SRF) i Stockholms stad, Riksförbundet för Social- och Mental Hälsa (RSMH) i Stockholm, Schizofreniförbundet, Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning (FUB) Stockholm, Riksförbundet för rörelsehindrade barn- och ungdomar (RBU) Stockholm, Föreningen Autism Stockholm, Attention Stockholms län, Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR) Stockholm, Hjärnkraft Stockholm och Demensförbundet Stockholm.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning har inkommit med ett kontorsyttrande som svar på remissen. Av de organisationer och förbund som fått remissen utanför Stockholms stad är det endast RSMH Stockholm som inkommit med svar.

Äldrenämnden	
Stadsledningskontoret	
Bromma stadsdelsnämnd	
Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd	
Farsta stadsdelsnämnd	
Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd	
Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd	
Kungsholmens stadsdelsnämnd	
Norrmalms stadsdelsnämnd	
Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd	
Skarpnäcks stadsdelsnämnd	
Skärholmens stadsdelsnämnd	
Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning	
Södermalms stadsdelsnämnd	
Älvsjö stadsdelsnämnd	
Östermalms stadsdelsnämnd	
Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH) Stockholm	

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 10 december 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret välkomnar förslaget till program för stöd till anhöriga. Det är viktigt att olika grupper av anhöriga ges ett likvärdigt stöd. Tidigare har stödet i huvudsak gällt personer över 65 år.

Stadsledningskontoret poängterar vikten av att stadsdelsnämnderna utformar en organisation så att de kan tillgodose de anhörigas behov av stöd. Insatserna kan med fördel ges i samverkan med andra stadsdelsnämnder. Det är också viktigt att stadsdelsnämnderna kan erbjuda olika typer av individuellt anpassade insatser i och med att behovet kan se olika ut för de anhöriga i olika nämnder och inom olika verksamhetsområden.

Stadsdelsnämnderna bör ha god kunskap om vilket arbete som görs inom landstinget och frivilligorganisationerna för att stadens insatser ska vara optimala. I vissa fall kan ett samarbete med nämnda parter vara nödvändigt och i andra fall kan denna information vara nödvändig för att undvika dubbelarbete.

I programmet föreslås att tre indikatorer och tio aktiviteter ska följas upp genom stadens system för integrerade ledning och styrning (ILS). De tre indikatorerna är följande:

- Antal anhöriga som har fått stöd för egen del
- Vilken typ av stöd har erhållits
- Andel anhöriga som uppger att de är nöjda med det stöd de erhållit.

Stadsledningskontoret anser inte att dessa indikatorer ska läggas till kommunfullmäktiges indikatorer men däremot att respektive nämnd ska kunna besluta om dessa indikatorer i verksamhetsplanen. Kommunfullmäktiges indikatorer ska spegla de mål som staden fastställt. Det är endast den tredje av dessa indikatorer som kan sägas uppfylla de krav som ställs på kommunfullmäktiges indikatorer. Den föreslagna indikatorn ”Antal anhöriga som har fått stöd för egen del” säger inget om verkningssgraden hos insatsen. Insatser av olika typ jämföras här och det finns ingen definition om vad som ska ingå i stöd. Indikatorer ska vara mätbara, vilket inte indikatorn ”Vilken typ av stöd som erhållits” är.

Stadsledningskontoret avstyrker förslaget att programmets indikatorer och aktiviteter inarbetas som kommunfullmäktiges. Stadsledningskontoret anser också att programmet i enlighet med bilaga 9 i budget 2013 kan innehålla förslag på aktiviteter och indikatorer utan att dessa fastställs som kommunfullmäktiges indikatorer. Vidare står även att i de fall uppföljning av programmen ska integreras i ILS, ska nämnden eller bolagsstyrelsen fastsätta indikatorer och aktiviteter i sina verksamhetsplaner. Förslagen till indikatorer i programmet kan tjäna som vägledning för berörda nämnder då de ska utforma egna indikatorer i samband med upprättande av verksamhetsplaner.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att godkänna förvaltningens yttrande som svar på remissen och överlämna det till kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Löwdin m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Julia Ribbing Matthis m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Lillemor Samuelsson (V), *bilaga 1*.

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 1 november 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att ett övergripande styrdokument är värdefullt för att ge vägledning för stadsdelsnämndernas arbete med att ge stöd och hjälp till de anhöriga som vårdar och stöder en närstående.

Ett gemensamt program för socialtjänstens hela verksamhet tydliggör att målgruppen innefattar de anhöriga som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre

eller som stödjer en närstående som har funktionshinder. Förvaltningen förordar att anhörig/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg ersätts av detta program.

Det är angeläget att stödinsatserna är likvärdiga över hela staden och att personal som arbetar inom socialtjänstens alla verksamheter, dvs. äldreomsorg, omsorg om personer med funktionshinder, individ- och familjeomsorg samt verksamheter enligt LSS har ett gemensamt förhållningssätt i kontakterna med anhöriga och närstående.

Det framhålls i ärendet att anställda har skyldighet att uppmärksamma anhörigas behov av stöd och att erbjuda stöd. Förvaltningen vill understryka att det är av stor vikt att medarbetarna inom stadens socialtjänst på olika sätt görs medvetna om anhörigas rätt till stöd och att detta gäller även anställda i de organisationer som staden ger uppdrag till.

De mål för anhörigstöd som anges i programförslaget är ambitiösa, positiva och relevanta. En kontinuerlig uppföljning av programmet föreslås ske i ILS. Det är viktigt att finna indikatorer som mäter måloppfyllelse. Enligt förvaltningens mening kan de indikatorer som anges i programmet behöva utvecklas för att på ett tillfredsställande sätt mäta måloppfyllelsen.

Förvaltningen vill framhålla att det är viktigt att det finns lyhördhet och flexibilitet i planering och utformningen av stödinsatser till anhöriga och närstående utifrån individuella förutsättningar, behov och önskemål.

I förslag till program för stöd till anhöriga behandlas både förhållningssätt och bemötande samt konkreta stödinsatser som ska finnas att tillgå. Förvaltningen instämmer i uppfattningen att det viktigaste stödet för många anhöriga är att den närstående får de insatser han/hon behöver. Det indirekta stödet utgörs av insatser som gäller den närstående men som också kan ses som ett stöd till anhöriga. Dessa insatser ges i regel med stöd av socialtjänstlagen eller LSS. Det kan vara dagverksamhet, hemtjänst, korttidsboende och korttidsvistelse. För dessa insatser finns idag riktlinjer för handläggning som ska ge vägledning för stadsdelsnämndens biståndshandläggare. Att dokumentera insatsen som anhörigstöd tydliggör när dessa insatser är avsedda för avlastning och för att underlätta för den närståendes anhöriga i vardagen. Detta behöver ytterligare belysas i riktlinjer.

Ett övergripande program är, enligt förvaltningens mening, särskilt betydelsefullt som vägledning för hur stadsdelsnämnderna ska arbeta med det direkta stödet, dels service och information som är tillgänglig för alla utan föregående behovsbedömning och dels de individuella biståndsbedömda insatserna. Det är nödvändigt att komplettera aktuella riktlinjer för att ge vägledning i handläggning, bedömning och beslut för att säkerställa likställigheten. Begreppet stödsamtal behöver, som också framhålls i programmet, särskilt definieras.

Förvaltningarna föreslår i ärendet att staden ska undersöka förutsättningarna för att erbjuda anhöriga ett webbaserat verktyg för råd, stöd och information. Förvaltningen anser att tillgång till ett webbaserat forum för anhöriga, med anhöriga, kan vara ett bra sätt att skapa nätverk och få kontakt med andra i liknande situation och därigenom få råd och stöd. Förvaltningen stöder förslaget.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att tjänsteutlåtandet åberopas som svar till kommunstyrelsen

Reservation anfördes av vice ordföranden Rosa Lundmark (V) och ledamoten Magnus Dannqvist m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Åsa Öckerman m.fl. (mp), *bilaga 1*.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 26 oktober 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till programförslaget och till att uppföljning av arbetet gällande stöd till anhöriga sker inom ramen för stadens system för integrerad ledning och styrning (ILS). Förvaltningen anser att det är mycket viktigt att stärka medarbetarna kunskaper inom området för att kunna erbjuda ett så bra stöd till anhöriga som möjligt.

Förvaltningen föreslår att tjänsteutlåtandet överlämnas som svar på remissen.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016.

Reservation anfördes av Gunnar Sandell m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Laura Roselli (V), *bilaga 1*.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 29 oktober 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen välkomnar förslaget till program för stöd till anhöriga. Det är tydligt som styrdokument och gör det möjligt att på ett samordnat sätt utveckla anhängstöd i staden. Det är positivt att förslaget innehåller riktlinjer för hur programmet ska följas upp och utvärderas. I förslaget formuleras mål och aktiviteter för att nå de uppsatta målen. Det ger förutsättningar för likvärdiga villkor för anhängvårdare i olika delar av staden.

Samverkan med landstinget är viktigt för ett väl fungerande anhängstöd. Enligt

förslaget ska socialtjänsten finna former för samverkan för att säkerställa att anhörigas behov av stöd uppmärksammas på ett tidigt stadium. Förvaltningen anser att det behövs centrala riktlinjer i staden för samverkan med landstinget, för att alla stadsdelsområden ska arbeta på samma sätt.

Förvaltningen välkomnar att programmet klargör att samverkan med anhöriga ska tas upp vid upphandlingar. På så sätt kan samma krav ställas på alla utförare och beställande nämnd vet vad den kan förvänta sig av utförarenhetens samverkan med anhöriga.

Förvaltningen menar att förslaget behöver förtydligas när det gäller anhörigas rätt att söka bistånd för egen del. Det finns fortfarande oklarheter om vad som gäller. Här finns behov av tydligare riktlinjer och utbildningsinsatser för biståndshandläggare och andra berörda.

Ett exempel på en insats som ges i dag är stödsamtal, som inte ska förväxlas med terapisaamtal. I Farsta erbjuder anhörigkonsulenter samtal som en service utan biståndsbeslut. Det är viktigt för många anhöriga, som inte skulle ansöka om insatsen om den vore biståndsbedömd. För att stödja anhörigkonsulenter i arbetet med stödsamtal föreslår förvaltningen att en utbildning tas fram centralt, om det finns behov av det i stadsdelsförvaltningarna.

Programmets målgrupp är vuxna som ger stöd till närstående. Förvaltningen vill betona att anhörigstödet måste omfatta hela familjen. Också barns och ungas behov av stöd behöver uppmärksammas. Det innebär att formerna för samverkan med skola, landstingets barn- och ungdomspsykiatri (BUP) med flera måste utvecklas för att tillgodose hela familjens behov.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att godkänna förvaltningens tjänsteutlåtande och översända det som svar på remissen till kommunstyrelsen.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 oktober 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till programförslaget. Det är viktigt att det finns ett likvärdigt utbud av serviceinsatser i stadsdelsnämnderna. Tillgång till anhörigkonsulent/anhörigstödare bör förtydligas.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd har ett brett utbud av serviceinsatser som vänder sig till anhöriga som vårdar och hjälper närstående som både är under och över 65 år. Stadsdelsnämnden erbjuder bl.a. information, råd och stöd av anhörigkonsulenter, anhörigrupper och tematräffar. Förvaltningen har en anställning som anhörigkon-

sulent för personer under 65 år och för personer över 65 år. Vad gäller konsulenten för personer under 65 år säljs tjänst till Älvsjö och Skärholmens stadsdelsförvaltningar. Konsulenten för personer över 65 år servar även Älvsjös stadsdelsförvaltning. Inom vuxenheten finns även ett anhörigstöd för anhöriga som har närstående med beroendeproblematik.

Förvaltningen tycker det är bra om staden kan erbjuda anhöriga någon form av webbaserat verktyg t.ex. "Gapet" för råd, stöd, information och som ger möjlighet att nätverka med andra i liknande situation.

Stödet till anhöriga kan se helt olika ut utifrån den anhöriges och närståendes situation.

Stockholm stads förslag till program för anhörigstöd glömmar dessvärre bort en stor grupp anhöriga, de som har en närstående som missbrukar alkohol eller narkotika. Det kan handla om föräldrar, vuxna barn, nuvarande eller tidigare maka/sambo och syskon.

För att kunna stödja den här gruppen krävs att personalen har kunskap om mekanismerna i ett missbruk, om beroendeproblematik och om de destruktiva samspel som ibland uppstår i dessa nätverk.

Anhöriga till den här gruppen har ofta stora krav på behandlingsinsatser för sina närstående, allt ifrån behandlingshem till tvångsvård. Dessa insatser ges ju endast i relation till den beroende själv och det kan uppfattas som ett löfte om man har skrivningar i anhörigprogrammet som utlovar specifika insatser till den beroende för att avlasta den anhörige.

Det finns idag stödgrupper för anhöriga till missbrukare och man kan också inom stadsdelsförvaltningarna ge stöd, men då krävs det specifik kunskap hos anhörigstödjaren. Risker är annars att medberoendeproblematiken får näring och det i sin tur försvårar rehabiliteringen för den beroende.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt svar på remissen från kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Lars Jakobsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordförande Leif Larsson (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Bengt Roxne m.fl. (S), *bilaga 1*.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 19 oktober 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig bakom förslaget till ett nytt program för stöd till anhöriga som vårdar närstående. Programmet främjar en samstämmighet både mellan stadsdelar och mellan socialtjänsten och äldreomsorgen. Förvaltningen ser positivt på att mål och indikatorer rörande angrigstöd läggs in i ILS.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 29 november 2012 att överlämna tjänsteutlåtandet som sitt svar på remissen från kommunstyrelsen.

Särskilt uttalande gjordes av Catarina Agrell m.fl. (S) och Reijo Kittilä (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Ödmark m. fl. (MP), *bilaga 1*.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 13 november 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till förslaget om Stockholms stads program för stöd till anhöriga 2012-2016 men det finns behov av att utveckla indikatorerna som ska mäta målpuppfyllelsen.

Stockholms stads program för stöd till anhöriga definierar tydliga aktiviteter som staden ska vidta, dels på generell nivå dvs. indirekt stöd och dels för att ge direkt stöd till de personer som vårdar eller stödjer en närstående. Stadens program bidrar till ett lika stöd till anhöriga över staden oavsett vilken förvaltning den enskilde eller den anhörige tillhör.

Idag har äldreomsorgen på Kungsholmen ett utvecklat angrigstöd för personer över 65 år i nära samarbete med angrigkonsulent. Det stöd som anhöriga ges kan dels vara direkt stöd och indirekt stöd som kräver biståndsbedömning. Stöd kan även vara service som ges utan behovsbedömning, t.ex. information eller rådgivning.

Under 2011 genomfördes en kartläggning tillsammans med Norrmalms stadsdelsförvaltning avseende det angrigstöd som riktar sig till anhöriga under 65 år. Som stöd till anhöriga under 65 år finns idag insatser i form av indirekt stöd, t.ex. korttidsvistelse, avlösarservice, kontaktperson m.m. Kartläggningen visade att det finns en rad stödinsatser men att få av dessa är direkt stöd riktade till den anhöriga. Det finns behov av att utveckla sådana insatser t.ex. informationen som ges den anhörige, hur ansökan hanteras på stadsdelsförvaltningen samt utbildning av medarbetare om vad bl.a. lagen innebär. Det finns även behov av en tydligare organisering av det stöd som riktar sig till yngre anhöriga.

Målgruppernas behov har förändrats och blivit mer komplexa och behov finns ofta från olika håll, t.ex. det stöd som vanligen individ- och familjeomsorgen eller vuxenheten ger blir mer aktuell inom äldreomsorgen och inom omsorgen om personer med funktionsnedsättning. Målgruppens förändring och komplexitet kräver samverkan internt och externt och en helhetssyn med fokus på brukarens behov. Stockholms stads program för stöd till anhöriga gäller hela målgruppen, över och under 65 år och förvaltningen ska fortsätta att utveckla den interna samverkan kring anhörigstödet.

Förvaltningen ser att det finns behov av en kompetenshöjning och en översyn av organisationen kring anhörigstöd mot personer under 65 år. Det finns även behov av att utveckla funktionen med uppdrag att ge stöd till anhöriga, för att denna ska gälla hela målgruppen.

Stadsdelsnämnderna ska uppmärksamma anhörigas behov av stöd när deras närstående ansöker om stöd och insatser samt ge stöd till anhöriga som tillhör stadsdelsnämnden men som hjälper en närstående som bor i en annan kommun.

I arbetet mot anhöriga är samarbetet med frivilligorganisationerna viktigt. Organisationen hos frivilligorganisationerna ser olika ut mellan olika stadsdelsförvaltningar och därmed även förutsättningarna för samarbete. Förvaltningen ser ett behov av att fortsätta vidareutveckla detta samarbete.

Staden ska följa anhörigstödet via det integrerade ledningssystemet, ILS, samt utvärdera insatserna vid utgången av 2015. Det finns behov av att utveckla verksamhetsstödet för att kunna föra nödvändig dokumentation.

Förvaltningen har synpunkter vad gäller val av indikatorer. Det är bara indikatorn *”Andel anhöriga som uppger att de är nöjda med det stöd de erhållit”* som i viss mån mäter i hur hög grad målen är uppfyllda. Resten av indikatorerna är statistikuppgifter. En indikator är ett mått som visar utveckling mot det satta målet och som kommer att ge svar på om vi har lyckats att ge den som vårdar eller stödjer en närstående det stöd denna behöver. Indikatorerna ska ge svar på om nämnderna når målet med Stockholms stads program för stöd till anhöriga och borde därmed utgå från de mål som anges i programmet.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att besvara remissen med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 31 oktober 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Det är bra att ett program för stöd till anhöriga tagits fram och anpassats till den aktuella lagstiftningen. Förvaltningen är dock tveksam till programmets struktur och kan inte se att rubrikerna *”kommentar”* fyller någon funktion.

Förvaltningen delar uppfattningen att det viktigaste stödet för många anhöriga är

att den närstående får de insatser han eller hon behöver. Förvaltningen vill poängtera vikten av skyndsam handläggning och att de insatser den närstående beviljas är av god kvalitet.

Som framgår av programmet kan den anhörige ansöka om insatser för egen del. Som exempel på sådana insatser nämns stödsamtal. Den typen av samtal är vanliga i allt arbete inom socialtjänsten. Bl. a arbetar de anhängkonsulenter som finns inom äldreomsorgen i mycket stor utsträckning med stödsamtal. Något biståndsbeslut behövs inte i dessa fall. Är tanken att stödsamtal i fortsättningen ska ges som ett bistånd enligt socialtjänstlagen? Vem ska i så fall fatta beslut om biståndet – anhängkonsulenter eller biståndshandläggaren?

Vidare framgår att samtycke från den närstående fordras om den insats den anhörige ansöker om berör den närstående, exempelvis avlösning. Betyder detta att både den anhörige och den närstående ska kunna ansöka om avlösning? Ska den anhörige även kunna ansöka om t ex. hemtjänst, dagverksamhet eller boendestöd? Det är viktigt att klargöra vilka insatser den anhörige har rätt att ansöka om.

Rekreation och återhämtning nämns som andra exempel på insatser den anhörige kan ansöka om för egen del. Genom att enbart ge exempel finns stor risk för olika tolkningar av vilka insatser som fordrar biståndsbeslut. Det är därför angeläget att klargöra vilka insatser som kräver ett formellt ansökningsförfarande och därmed faller inom ramen för myndighetsutövning, dvs. vilka insatser som ska ges med stöd av socialtjänstlagen.

Som framgår av programmet ska den anhörige ansöka om insatser för egen del ”i den stadsdelsnämnd/kommun där han eller hon bor”. Vidare framgår att den närstående måste samtycka till detta, liksom den stadsdelsnämnd/kommun som ska utföra insatsen. Detta ställer stora krav på samverkan mellan tjänstemän i berörda förvaltningar/kommuner. Det finns samtidigt risk för att bedömningen av den anhöriges behov skiljer sig åt, exempelvis behovet av rekreation där också kostnadsaspekter kan komma att vägas in.

Vad gäller Norrmalms stadsdelsförvaltning finns sedan många år tillbaka en anhängkonsulent inom äldreomsorgen. När det gäller anhöriga till personer med funktionsnedsättning kommer det fr. o m 2013 att finnas en person utsedd för att ge stöd till anhöriga. Under 2012 har tre medarbetare vid beställarenheten funktionsnedsättning gått en anhängutbildning.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att låta tjänsteutlåtandet utgöra svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av ordföranden Bo Sundin m.fl. (M) och ledamoten Burhan Yildiz m fl. (FP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Kerstin Aggefors m.fl. (S) och ledamoten Anki Erdmann (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Jakob Dencker m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 8 november 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen har i allt väsentligt inget att erinra mot socialnämndens och äldrenämndens förslag till Stockholms stad program för stöd till anhöriga 2012-2016.

Förvaltningen anser dock att samverkan mellan landstinget och staden för att ge anhöriga bästa möjliga stöd behöver utvecklas genom att programmet förtydligas i detta avseende. En försvårande faktor för samverkan är när den anhörige och den närstående bor i olika delar av Sverige. Förvaltningen anser att frågan bör lyftas och aktualiseras i den centrala samverkansgruppen mellan staden och Stockholms läns landsting.

Förvaltningen instämmer i att staden bör undersöka förutsättningarna för att erbjuda anhöriga ett webbaserat verktyg för råd, stöd och information.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att tjänsteutlåtandet överlämnas som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordförande Ewa Larsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 oktober 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att det är positivt att socialförvaltningen och äldreförvaltningen har utarbetat ett förslag till gemensamt program, som gäller alla anhöriga och andra

som vårdar eller stödjer närstående, oavsett om de närstående är över eller under 65 år. (Barn och ungdom räknas inte som anhöriga som frivilligt vårdar eller stödjer föräldrar eller annan närstående person)

Behoven hos de anhöriga kan se olika ut. Det är därför viktigt att förvaltningen kan erbjuda olika typer av individuellt anpassade insatser. De anhöriga ska bemötas med erkännande och respekt och den närstående ska få adekvata insatser av hög kvalitet.

Stadsdelsnämnden ska utforma en organisation på ett sätt att den kan tillgodose de anhörigas behov av stöd. Insatserna kan med fördel ges i samverkan med övriga, närbelägna stadsdelsförvaltningar.

Både inom landstinget och frivilligorganisationerna erbjuds idag insatser för samtliga målgrupper förutom för de äldre. Det är viktigt att kommunen fortsätter utveckla samverkan med landstinget och frivilligorganisationerna, så att man kompletterar varandras insatser och blir samverkanspartners.

Det är viktigt att även olika tekniska lösningar görs tillgängliga för de anhöriga. Många anhöriga använder internet för att söka information och stöd. Det är positivt att det i programmet föreslås att staden ska undersöka förutsättningarna för att erbjuda anhöriga ett webbaserat verktyg (t ex ”Gapet” som Södermalms stadsdelsförvaltning provat) för råd, stöd och information.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 oktober 2012 att godkänna förvaltningens förslag till beslut.

Särskilt uttalande gjordes av Robert Lagergren m.fl. (S) med stöd av (MP) och (V), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Rudy Espinoza m.fl. (V) med stöd av (S) och (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Rebwar Hassan m.fl. (MP) med stöd av (S) och (V), *bilaga 1*.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 9 oktober 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Skärholmens stadsdelsförvaltning anser att socialförvaltningens och äldreförvaltningens gemensamma program för stöd till anhöriga 2012-2016 ska godkännas. Skärholmens stadsdelsförvaltning samarbetar med Hägersten-Liljeholmens och Älvsjö stadsdelsförvaltningar vad gäller stöd till anhöriga under 65 år. Förvaltningen har sedan tidigare ett inarbetat stöd för anhöriga till närstående över 65 år.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 23 januari 2013 har i huvudsak följande lydelse.

Att vårda eller stödja en närstående är många gånger en krävande uppgift och det är av yttersta vikt att de personer som utför dessa uppgifter får stöd och hjälp utifrån sin situation.

Förvaltningen ställer sig därför positiv till ett övergripande styrdokument och anser att det kan ge vägledning i stadsdelsnämndernas arbete med att ge stöd och hjälp till de anhöriga som vårdar och stödjer en närstående.

Programmet främjar en samstämmighet både mellan stadsdelar och mellan verksamhetsområdena äldreomsorg och socialtjänst.

Äldreförvaltningen och socialförvaltningen föreslår i ärendet att staden ska undersöka förutsättningarna för att erbjuda anhöriga ett webbaserat verktyg för råd, stöd och information. Förvaltningen anser att detta kan vara ett bra forum för anhöriga att skapa nätverk med andra i liknande situation och därigenom få råd och stöd, förvaltningen stöder därför förslaget.

Förvaltningen förordar att anhörig/närståendepolicy för Stockholms stads äldreomsorg ersätts av föreslagna program.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Göransson m.fl. (S), *bilaga 1*.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 oktober 2012 har i huvudsak följande lydelse.

För att uppnå likställighet i staden måste programmet ge en tydligare struktur och ange tydliga ramar för verksamheten både avseende målbild och ekonomi.

En otydlighet i det föreslagna programmet är vad som är mål och vad som är syfte. En tydlig målformulering är en förutsättning för att kunna följa upp verksamheten. Det som anges som syfte i programmet kan snarare tolkas som mål än som syfte. Det som sedan definieras som mål kan betraktas som delmål. Ytterligare en annan otydlighet finns i tekniken med kommentarer som kan tolkas på olika sätt. Det riskerar att motverka intentionen om likställighet av anhörigstöd i staden.

Två av de tre indikatorer¹ som ska följas upp i ILS webben innebär att förvaltningarna måste föra manuell statistik eftersom det inte går att få ut resultaten i stadens Paraply-system. Den tredje indikatorn kan eventuellt följas upp genom en brukarundersökning riktad till målgruppen anhöriga som utför eller ger stöd till närstående. Det finns två problem med nöjdhetsindikatorn, dels att förvaltningen inte får registrera anhöriga som får stöd i form av service, dels att svarsfrekvensen måste tillräckligt hög för att resultatet ska kunna säkerställas. Eftersom alla anhöriga inte kommer att finnas med i en brukarundersökning faller värdet av densamma. Om det ska vara möjligt att mäta resultat av anhörgstödet, bör andra indikatorer tas fram än de nu föreslagna. För att stimulera utvecklingen av professionella avlösare bör det göras möjligt att välja avlösning från en kundvalsutförare och hemtjänst från en annan.

Äldreomsorg

Förvaltningens äldreomsorg är positiv till Stadens program för anhörgstöd med några undantag. Texten måste utvecklas under rubriken ”Direkt stöd ” andra stycket ”om insatsen berör den närstående (t.ex. avlösning) måste den närstående samtycka till detta...”.

Inom anhörgvård är det ganska vanligt att den anhöriga behöver stöd i utförandet av insatsen till den närstående, men den närstående vill inte ha hjälp av någon annan än den anhöriga. När den anhörige ansöker om bistånd lämnas ofta dessa ärenden utan vidare åtgärd, om den närstående inte är överens med den anhöriga att någon annan behöver hjälpa till.

Socialstyrelsens meddelandeblad ”Stöd till anhöriga i form av service eller behovsprövd insats – handläggning och dokumentation” beskriver tydligt hur agerandet ska vara när parter inte är överens.

Under rubriken ”Hur gör man när parterna inte är överens och den närstående inte vill ansöka om insatsen avlösning” står det ”Det finns inget givet svar på detta och det går inte att få någon generell lösning på problemet genom exempelvis kommunala riktlinjer för handläggning. Detta är problem som måste ges en lösning utifrån möjligheterna i varje enskilt fall. Vid samtal med parterna måste utgångspunkten vara att hjälp, stöd eller vård som den anhöriga ger till sin närstående ges frivilligt. I situationer som denna kan det första steget vara att stötta den anhöriga i att hävda sitt behov av vila och egen tid. Samtidigt bör den närstående få hjälp och stöd att förstå och acceptera att den anhöriga behöver någon form av vila och egen tid. Olika alternativ måste prövas.”

Under rubriken ”Hur gör man om den närstående på grund av sjukdom inte har insikt om den anhörigas behov och därför inte kan medverka i utredningen”, skriver Socialstyrelsen ”Det finns inte heller här något enkelt svar, eftersom sådana här situationer är mycket komplicerade. Socialtjänsten kan inte fatta något beslut som rör den närstående mot dennes vilja. Socialtjänsten kan dock inte lämna ärendet med konstate-

---

¹ Följande indikatorer är föreslagna:

- Antal anhöriga som har fått stöd för egen del
- Vilken typ av stöd de erhållit
- Andel anhöriga som är nöjda med det stöd de erhållit

randet att den närstående inte vill ta emot ett visst erbjudande. Socialnämnden har enligt 2 kap. 2§ (numera 1§) ett yttersta ansvar för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Den anhörigas behov av stöd måste tillgodoses på ett eller annat sätt. Här handlar det främst om ett metodiskt och uthålligt arbetssätt för att skapa tillit och förtroende så att man så småningom kan genomföra någon form av insats så att den anhöriga ska kunna få sin välbehövliga vila. Det kan vara viktigt att inhämta underlag till utredningen genom andra t.ex. demenssjuksköterska eller läkare”.

Förvaltningen anser att ovanstående citat ur Socialstyrelsens meddelandeblad är viktiga och bör ingå i programmet.

Individ- och familjeomsorg och stöd och service till personer med funktionsnedsättning

Förvaltningens individ- och familjeomsorg och stöd och service till personer med funktionsnedsättning har följande synpunkter på Stadens program för anhörigstöd. Programmet ger en oklar bild av vad som ska uppnås med anhörigstödet för de nya målgrupperna inom individ- och familjeomsorg och stöd och service till personer med funktionsnedsättning.

Individ- och familjeomsorgen är i en fas där anhörigstödet ska utvecklas. Den viktiga frågan är att skapa struktur för anhörigstödet.

Vad är service?

- När ska anhöriga ansöka om bistånd?
- Ska stadsdelsnämnderna ha anhörigkonsulenter?
- Vad är anhörigkonsulenternas arbetsuppgifter?

Om programmet inte anger vad som ska betraktas som service till anhöriga, kan ett godtycke uppstå där en del anhöriga får stöd i form av service via anhörigkonsulent och andra anhöriga måste ansöka om bistånd för att få del av samma stöd. Det kan motverka intentionen om likställighet i staden.

Yrkesrollen som anhörigkonsulent finns heller inte omnämnd i programmet. För att säkerställa ett likartat anhörigstöd i staden bör programmet ange dels om anhörigkonsulent ska finnas, dels ett klagörande av anhörigkonsulentens arbetsuppgifter. Annars finns en risk att stadsdelsförvaltningarna skapar väldigt olika organisationer för sitt anhörigstöd.

Förvaltningen anser att ovanstående bör förtydligas i programmet.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att överlämna detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Majvi Andersson m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Emelie Roxby Schüsseleder (V), *bilaga 1*.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 2 november 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till det föreslagna programmet för stöd till anhöriga. Det är viktigt att målgruppen anhöriga/närstående uppmärksammas och att likvärdigt utbud av serviceinsatser samt bistånd erbjuds målgruppen.

Älvsjö stadsdelsförvaltning har ingen egen anhörigkonsulent utan köper tjänsten från Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning som har anhörigkonsulenter som erbjuder råd och stöd, anhöriggrupper och tematräffar.

Då biståndet enligt förslaget ska utgå från den enskildes behov och kan omfatta en vidd av insatser, ser förvaltningen ett behov av förtydliganden av biståndet i stadens riktlinjer. Riktlinjerna kan också utgöra en grund för samsyn i handläggningen av den anhöriges ansökan om bistånd.

Förvaltningen anser vidare att den uppföljning av programmet som föreslås i ärendet, utgör en viktig del i att kunna utveckla anhörigstödet. Det vore därför ändamålsenligt att ett antal mål/aktiviteter som omnämns i programmet också arbetas in i stadens webbaserade styrsystem ILS.

I ärendet som social- och äldreförvaltningen har tagit fram anges inte hur stor målgruppen anhöriga/närstående uppskattas vara. Förvaltningen anser att det vore betydelsefullt att framledes följa upp hur många och vilka slags insatser som beviljas, då insatserna också är förenliga med kostnader.

Avslutningsvis ställer sig förvaltningen positiv till förslaget om att utreda möjligheten att införa ett webbaserat verktyg för anhöriga, så som exempelvis ”Gapet”. Det är ett system som skulle kunna utnyttjas av många och är lättillgängligt.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 november 2012 att godkänna och överlämna detta tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordförande Stefan Nilsson m.fl. (MP), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Birgit Marklund Beijer m.fl. (S), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Berit Bornecrantz Dias (V), *bilaga 1*.

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 1 november 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på det framtagna förslaget för ett gemensamt program för stöd till anhöriga, både över och under 65 år, i Stockholms stad. Utifrån det framtagna förslaget kommer förvaltningen att vidareutveckla det anhörigstöd som idag finns på Östermalm.

Äldreomsorgen, anhörigvårdare/stödjare till närstående över 65 år

En kartläggning av anhörigstödet inom äldreomsorgen på Östermalm, både det stöd som ges av stadsdelsförvaltningen, frivilligorganisationer och landstinget genomfördes av Äldrecentrum 2011 på uppdrag av stadsdelsförvaltningen. Flera av de utvecklingsområden som Äldrecentrum identifierade finns med i det utarbetade programförslaget för stöd till anhöriga i Stockholms stad.

Anhöriga som stödjer och vårdar äldre utgörs av en heterogen grupp inkluderande både äldre anhöriga som vårdar närstående och yngre yrkesverksamma som stödjer en anhörig. Informationen om det stöd som kan erbjudas anhöriga behöver utvecklas utifrån dessa gruppers olika behov. Förvaltningen ser positivt på att det inom staden utvecklas ett webbaserat verktyg där information lätt finns tillgänglig.

För att nå ut till alla anhöriga som omfattas av anhörigstödet behöver den uppsökande verksamheten utvecklas liksom samarbetet med landstingsfinansierad verksamhet och frivilligorganisationer på Östermalm.

Förvaltningen ser även positivt på att det direkta stödet till anhöriga utvecklas. Den biståndsbedömda delen av det direkta stödet kommer att kunna följas upp på ett mer systematiskt sätt och därmed ge ökade kunskaper om hur anhörigstödet kan kunna utvecklas.

Anhörigvårdare/stödjare till närstående under 65 år

En inventering av behovet av anhörigstöd avseende personer med funktionsnedsättning genomfördes under 2010. Samtliga anhöriga/godemän till klienter tillfrågades via brev, men svarsfrekvensen var mycket låg. De få som preciserade ett behov önskade ingå i en samtalsgrupp. Samtalsgrupper och individuella samtal har sedan dess erbjudits, men få har hittills visat ett aktivt behov.

Rådet för funktionshinderfrågor på Östermalm understryker vikten av att Stockholms stad fortsättningsvis är ansvarig för verksamheten anhörigstöd och att medel avsätts för uppdraget i budget. Rådet menar att anhörigstöd inte ska bedrivas på frivillig basis.

Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH) Stockholm

Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH) Stockholms yttrande daterat den 28 november 2012 har i huvudsak följande lydelse.

Enligt vår åsikt är det så att vi anhöriga inte vill vara vårdare, boendestödjare och psy-

kologer samt ha dygnetrunt- jour. Detta ansvar tvingas vi ta när samordningen inte fungerar mellan alla aktörer.

Vi anser att de ansvariga inom vården i kommun och landsting inte ser den enskilde klientens hela situation, funktionsnedsättning och behov i vardagen, utan har endast ett stuprörstänkande. Vården måste istället se hela människan. Se Maslows behovstrappa.

Maslows behovstrappa

När närstående får ta ansvaret så blir det inte bra. Funktionshindrade har rätt att ha ett eget självständigt liv och frigöra sig från sina föräldrar som alla andra, precis som fågelungen lämnar boet.

De ansvariga för vård och omsorg måste förstå och skräddarsy insatser för den enskilde individens hela behov utifrån funktionsnedsättning och situation.

Vår erfarenhet är att när anhöriga tvingas till och får ta ansvar blir det konflikter och det blir inte bra. Anhöriga mår dåligt. Blir själva sjuka. Resultatet blir bättre om man har en känslomässigt oberoende individ som stöd.

Vi vill också påpeka att det är viktigt att intresseorganisationerna ses som ett komplement till det offentliga stödet och inte som en ersättning.

RESERVATIONER M.M.

Socialnämnden

Reservation anfördes av ledamoten Stefan Nilsson m fl. (MP) enligt följande.

Socialnämnden beslutar att godkänna förslaget till program för stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående med tillägg enligt vad som anförs nedan.

Många av intresse- och idéburna organisationer är direkt eller indirekt anhörigstödjande verksamheter. Organisationsstödet är därmed av största vikt och en förutsättning för att organisationerna ska kunna verka optimalt och samverka med kommunen för de anhörigas bästa.

Mångfald behöver särskilt beaktas, till exempel är det viktigt att det finns organisationer som riktar sig till människor med olika etnicitet. Anhöriga vänder sig till olika organisationer för olika typ av stöd.

Angeläget är också att staden och stadsdelsförvaltningarna kontinuerligt efterfrågar och tar tillvara organisationernas erfarenhet av brister i stöd och handläggning för förbättrande insatser. Den preventiva ansatsen behöver särskilt betonas inte bara när det gäller insatser i förhållande till den enskilde, utan även när det gäller relationen till den idéburna sektorn. Den överenskommelse som nyligen antagits mellan Stockholms stad och den idéburna sektorn behöver i högsta grad få bäring på Stockholms program för stöd till anhöriga 2012-2016, vilket behöver läggas till.

Särskilt uttalande gjordes av ordföranden Anna König Jerlmyr m fl. (M), ledamoten Ann-Katrin Åslund (FP) och ledamoten Ewa Samuelsson (KD) enligt följande.

Likväl som Stockholms stad ska ge en god vård och omsorg för sina invånare ska stöd ges till anhöriga till en närstående som har funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom. Tidigare var anhörigstödet mest fokuserat mot anhöriga inom äldreomsorgen, varför Alliansen gav ett budgetuppdrag att arbeta fram ett program som även omfattar stöd till anhöriga till personer med funktionsnedsättning och långvarig sjukdom oavsett ålder.

Behov av stöd kan se olika ut beroende på omständigheterna och det är därför bra att staden lägger vikt på att erbjuda olika typer av insatser anpassade efter den enskilda individens situation. Vi välkomnar att programmet fokuserar på att anhöriga möts av respekt och ges ett erkännande för det arbete som de gör.

Det är viktigt att säkerställa att information om stöd till anhöriga finns lättillgängligt och är enkel att ta till sig samt att medarbetare är väl informerade om anhörigas rätt till stöd. Under 2011 genomfördes olika insatser för att stärka kunskap och uppbyggnad av stöd till anhöriga i Stockholms stad.

Äldrenämnden

Reservation anfördes av ledamoten Torun Boucher (V) enligt följande.

Vänsterpartiet yrkar att

1. Nämnden godkänner förslaget till program för stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående under förutsättning att texten klargörs i enlighet med nedanstående synpunkter.
2. Programmet ersätter ”Anhörig/närståendepolicyn för Stockholms stads äldreomsorg” som beslutades i kommunfullmäktige 2010-06-21.
3. Nämnden överlämnar programmet till kommunstyrelsen.

Vänsterpartiet menar att några stycken i texten är onödigt ospecifika.

- Om direkt stöd står att närstående ska godkänna om anhörig söker insatser för egen del. Denna formulering behöver klargöras.
- I programmet hänvisas till anhörigrupper enligt propositionen (s 23). Men dessa anhörigrupper har visat ge bra resultat för föräldrar till funktionsnedsatta barn. Anhörigrupper för närstående till äldre och för närstående till barn fungerar inte självklart på samma sätt. Det behöver preciseras.
- Vi tycker det är utmärkt att många intresseorganisationer engagerar sig, men dessa ska vara komplement inte ersättningar. Detta måste vara tydligt. Alla är inte bekväma med intresseorganisationer.
- Vi instämmer i att begreppet stödsamtal behöver definieras. Vi tycker dock att det är viktigt att det också finns psykologisk kompetens hos dem som till exempel utför stödsamtal med anhöriga till dementa.

Därutöver har Vänsterpartiet några generella synpunkter på förutsättningarna för stöd till anhöriga:

Förvaltningen konstaterar att det finns många yrkesverksamma mitt i livet som hjälper äldre. Faktum är att uppemot 70 procent av omsorgen av äldre sköts av anhöriga, och många av dem är mitt i livet. Det finns även nya studier som visar att många anhöriga som fortfarande är yrkesverksamma har gått ner i arbetstid för att klara detta. Stöd till anhöriga är därför väldigt angeläget, och det allra bästa stödet är naturligtvis att äldre i behov av omsorg får de insatser hon eller han behöver. Idag upplever många

anhöriga att de måste "täcka upp" för en bristande omsorg. Det har blivit svårare att få biståndsbeslut, och framförallt i hemtjänsten har tidsåtgången för insatserna en förskräckande tendens att krympa ihop. Det är inte heller samhällsekonomiskt hållbart att många upplever sig vara tvungna att gå ner i arbetstid för att beviljade insatser till äldre med omsorgsbehov inte räcker till.

Men även med fullgoda insatser kommer det alltid att finnas anhöriga som gör stora insatser och som är i behov av stöd. Därför är det utmärkt att staden utarbetat ett program för detta.

Vänsterpartiet vill i sammanhanget passa på att understryka vikten av stadens avlastningsboenden. Om den äldre ska acceptera att åka iväg till avlastningsboende, så att avlastningen blir möjlig, måste det vara attraktivt att åka dit, ett trevligt avbrott i vardagen.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Mirja Räihä m fl. (S) enligt följande.

Givetvis ska staden ta fram ett nytt program när lagstiftningen ändras. Det är viktigt att de som är anhängvårdare får stöd och avlastning vid behov. Men samtidigt är vi oroliga över en utveckling där politiken abdikerar och vården alltmer blir beroende av att anhöriga avstår från att arbeta. Bland låginkomsttagare betyder det att (oftast) döttrar måste stanna hemma och därmed förlorar både pensionspoäng och en del av sitt oberoende. Mera välbärgade kan däremot få ekonomiskt stöd av skattebetalarna för anhängvården via RUT-avdrag. Parallellt ser vi att många får avslag för sina ansökningar om äldreboende och då kan det anhöriga vara den kvarvarande möjligheten för den enskilde. Är det rimligt att man då måste stanna hemma från sitt arbete för att göra det som egentligen trygghetssystemen ska ta hand om? Det skulle också vara intressant att få siffror på hur många män respektive kvinnor som är anhängvårdare.

Bromma stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Anders Löwdin m fl. (S) enligt följande.

Det är naturligt att ta fram ett nytt program för stöd till anhöriga när den aktuella lagstiftningen på området har ändrats. Det är vidare av stor vikt att de som är anhängvårdare får stöd och avlastning vid behov.

Att vårda en närstående är en svår och arbetskrävande uppgift förenad med både sorg och oro. Samtidigt känner anhöriga en glädje och en känsla av tillfredsställelse av att vårda. För att anhöriga skall orka vårda behövs ett bra stöd från kommunen.

En fjärdedel av alla personer över 55 år tar regelbundet hand om en äldre, sjuk eller funktionshindrad person, både i hemmet och utanför. Vi vill varna för en utveckling där politiken abdikerar och vården alltmer blir beroende av att anhöriga avstår från att arbeta. Bland låginkomsttagare betyder det att döttrar, allt som oftast måste stanna hemma och därmed förlorar både pensionspoäng och en del av sitt oberoende.

Samtidigt ser vi att många får avslag för sina ansökningar om äldreboende och då kan det anhöriga vara den kvarvarande möjligheten för den enskilde. Är det rimligt att man då måste stanna hemma från sitt arbete för att göra det som egentligen trygghetssystemen ska ta hand om?

Särskilt uttalande gjordes av Julia Ribbing Matthis m fl. (MP) enligt följande.

Miljöpartiet de Gröna ställer sig bakom detta angelägna programförslag och stödjer förvaltningens synpunkter.

Därutöver ser Miljöpartiet med oro att information, råd och stöd skall erbjudas som ett webbaserat verktyg, även om äldre är den grupp som ökar mest bland nya internetanvändare ser vi att det även behövs erbjudas andra informationskanaler. Vi ser att detta webbverktyg kan begränsa och exkludera många äldre som inte har dator och internetvana. Miljöpartiet ser ett behov av en fysisk IRL (In Real Life) plattform som kan skapa kontakter, gruppträffar, utbyte av erfarenhet, information om stödinsatser, möjlighet till samtalsterapi, kontakt med biståndshandläggare mm. Detta tror vi kan avlasta och ge en social kontakt, minska isolering och även öka välbefinnandet, att komma ut från hemmet, där det mesta av arbetet sker för många som vårdar sina anhöriga.

Miljöpartiet menar att ett webbaserat verktyg kan vara ett bra alternativ som komplement till en ovan beskriven mötesplats.

När det gäller att samarbeta med intresseorganisationer, ska detta vara med försiktighet och ses som ett komplement till den professionella hjälp som socialförvaltning och landstinget kan erbjuda.

Miljöpartiet vill även lägga till två punkter under ”Tre indikatorer för att följa upp målet” (sid 3):

-Har stödet förbättrat deras livssituation?

-Egna förslag eller synpunkter på vad de behövt istället?

För att kunna följa upp målsättning är det även av största vikt att lära av vad som eventuellt inte har fungerat, därför ser Miljöpartiet att de som erbjuds hjälpen och stödet har bäst kunskap om vad som kan underlätta för dem och därför menar Miljöpartiet att det är en relevant fråga för att nå målsättningen.

Särskilt uttalande gjordes av Lillemor Samuelsson (V) enligt följande.

Det allra viktigaste anhörigstödet är en väl utbyggd, flexibel och individuellt anpassad omsorg av hög kvalitet. Anhörigstöd ska vara frivilligt och inte ett tvång på grund av brister i samhällets vård och omsorg. Ingen ska behöva riskera att känna sig utlämnad till anhöriga som tvingas stå upp eller till frivilligkrafter man inte känner sig bekväm med. Valet att vårda en anhörig eller ta emot vård från anhöriga ska kunna vara ett realistiskt övervägande.

Större delen av äldreomsorgen utförs av anhöriga, främst kvinnor. I alltför stor utsträckning är detta en följd av att anhöriga uppfattar att de måste finnas till hands för att exempelvis hemtjänstinsatser eller bemanning på särskilda boenden inte räcker till. Det är inte rimligt att anhöriga tvingas gå ner i arbetstid för att säkerställa tryggheten

för närstående som vårdas inom äldreomsorg, är långvarigt sjuk eller är funktionshindrad.

Men även med fullgoda insatser kommer det alltid att finnas anhöriga som gör stora och viktiga insatser och som är i behov av stöd. Därför är det positivt att staden tagit fram ett program för att säkerställa ett gott och likvärdigt bemötande av dem.

Enskede-Årsta-Vantör stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av vice ordföranden Rosa Lundmark (V) och ledamoten Magnus Dannqvist m fl. (S) enligt följande.

Stadsdelsnämnden bifaller i huvudsak förvaltningens förslag till beslut
Därutöver vill vi anföra

Det är bra att staden reviderar sina program utefter förändringar i lagstiftningen. Det är viktigt att anhörigvårdare får stöd och avlastning utifrån sina behov. Samtidigt är vi oroliga för att alltmer av vården lastas över på anhöriga som i konsekvens av detta slutar arbeta. Detta är i mångt och mycket en kvinnofälla då det oftast är kvinnor som avstår sitt yrkesliv och därmed går miste om chansen till både en yrkeskarriär men även viktiga framtida pensionspoäng och förmåner. Vi ser en fara i den allt mer strikta biståndsbedömningen av servicehus och särskilda boenden men även gällande hemtjänst. Det är inte rimligt, att anhöriga förväntas vara de som borgar för att den sjuke får en värdig sista tid i livet. Inte heller är det rimligt, att anhöriga ska ge upp sitt arbetsliv för att möta upp de behov som samhället borde ombesörja.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Åsa Öckerman m.fl. (mp) enligt följande.

Vi i Miljöpartiet instämmer med förvaltningens synpunkter på programförslaget. Vi tycker att det är viktigt med frivilligorganisationer som samarbetspartner när det gäller stöd till anhöriga. Med frivilligorganisationer finns det möjlighet att öka mångfalden, som exempelvis riktar sig till personer med annan etnicitet.

Farsta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Gunnar Sandell m fl. (S) enligt följande.

Föreslår beslut enligt sdf förslag samt att därutöver anföra följande.

Bra att staden tar fram ett nytt program när lagstiftningen ändras. Bra att de anhöriga som vårdar sina anhöriga får stöd och avlastning. Det allra bästa stödet är naturligtvis att de som behöver omsorg får insatser av god kvalitet, i kommunal regi. Det är av största vikt att samhället tillhandahåller de insatser som de närstående har behov av.

De insatser som görs av anhöriga ska alltid ses som ett komplement till förvaltningens insatser. Det är inte bra om anhöriga upplever sig tvingade att gå ner i arbetstid för att insatserna inte räcker till. Det är dessutom i första hand kvinnor som gör detta.

Särskilt uttalande gjordes av Laura Roselli (V) enligt följande.

Äldreförvaltningen konstaterar att det finns många yrkesverksamma mitt i livet som hjälper äldre. Faktum är att uppemot 70 procent av omsorgen av äldre sköts av anhöriga, och många av dem är mitt i livet. Det finns även nya studier som visar att många anhöriga som fortfarande är yrkesverksamma har gått ner i arbetstid för att klara detta. Stöd till anhöriga är därför väldigt angeläget, och det allra bästa stödet är naturligtvis att äldre i behov av omsorg får de insatser hon eller han behöver. Idag upplever många anhöriga att de måste "täcka upp" för en bristande omsorg. Det har blivit svårare att få biståndsbeslut, och framförallt i hemtjänsten har tidsåtgången för insatserna en förskräckande tendens att krympa ihop. Det är inte heller samhällsekonomiskt hållbart att många upplever sig tvungna att gå ner i arbetstid för att beviljade insatser till äldre med omsorgsbehov inte räcker till.

Men även med fullgoda insatser kommer det alltid att finnas anhöriga som gör stora insatser och som är i behov av stöd. Därför är det utmärkt att staden utarbetat ett program för detta.

Vänsterpartiet vill i sammanhanget passa på att understryka vikten av stadens avlastningsboenden. Om den äldre ska acceptera att åka i väg till avlastningsboende, så att avlastning blir möjlig, måste det vara attraktivt att åka dit, ett trevligt avbrott i vardagen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Lars Jakobsson m fl. (MP) enligt följande.

Vi ställer oss bakom MP:s reservation i Socialnämndens protokollutdrag 2012-06-12.

Dessutom finner vi från Äldrenämndens protokoll nr 6/2012-06-12 intressanta uttalanden i V:s reservation, som att intresseorganisationerna inte ska ha rollen som utförare, utan det ska framgå att de endast är komplement till stadens anhörighetsstöd. Miljöpartiet anser också att de som utför stödsamtal med anhöriga till t.ex. dementa ska ha psykologisk kompetens.

Vi stödjer också i samma protokoll S:s särskilda uttalande om att risken med att vården blir alltmer beroende av anhöriga är att särskilt döttrarna blir de som stannar hemma och därmed går miste om pensionspoäng samt att snedvridna könsroller och klassförhållanden befästs.

Även om vi anser det positivt med webbaserade verktyg för anhöriga, dels för att det underlättar transparensen med de olika verksamheterna, är det nödvändigt att göra dessa verktyg tillgängliga även utanför webben. Avsikten att möta anhöriga med respekt och erkännande är nämligen av största vikt, vilket kan uppfyllas genom att informera på ett bra och lämpligt sätt.

Intressant är också att äldre kvinnor och män som vårdar närstående inte alltid ser sig som en grupp och som behöver insatser från socialtjänster. Dessa skulle må bra av en nätverksgrupp, för att ta del av varandras erfarenheter och tips samt få uppleva att de inte är ensamma med sina bekymmer, något som är gynnsamt både för den anhörige och för de som blir omhändertagna. Än en gång, det är viktigt att informationen är tydlig om vart man ska vända sig för att få stöd och en enkel och klar väg in till socialtjänsten är nödvändig.

Barn och unga räknas i detta sammanhang inte som anhöriga. För att någon inte ska falla mellan stolarna bör man trots allt vara uppmärksam på barn, unga och unga vuxna som får ta ett mycket stort ansvar t.ex. för föräldrar med dåliga språkkunskaper i svenska. Dessa behöver fångas upp, t.ex. via nätverken på webben.

Särskilt uttalande gjordes av vice ordförande Leif Larsson (V) enligt följande.

Vi ställer oss bakom V:s reservation i Äldrenämnden.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Bengt Roxne m fl. (S) enligt följande.

Vi ställer oss bakom S:s särskilda uttalande i Äldrenämnden.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Catarina Agrell m.fl. (S) och Reijo Kittilä (V) enligt följande.

Vi instämmer till fullo i programförslagets ståndpunkt att många anhöriga utför ett omfattande och viktigt arbete för att stödja närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning.

Alltmer av denna vård och omsorg av personer med olika typer av funktionsnedsättningar sker i öppenvård. Detta är naturligtvis i huvudsak gott - institutionsboende är ingenting att sträva efter. Men - och det är ett stort men - för att vara av godo förutsätter det ett rikt utbud av stöd som korttidsplatser, dagvård osv. Och det måste vara möjligt att få ett särskilt boende när öppenvården inte längre räcker till.

Enligt tjänsteutlåtandet har de anhörigas ansvar i vården ökat under de senaste åren. Det är därför angeläget att de anhöriga ges ett generöst stöd och bemöts med

respekt vid vård av närstående, och det ska gälla även vid vård av närstående under 65 år.

När så stadsdelsförvaltningen är synnerligen restriktiv i bedömningen av insatser - som den måste vara om den borgerliga budgeten ska gå ihop - då ökar trycket kraftigt på de anhöriga. Som förstås i de allra flesta fall är kvinnor: hustrur, mammor, döttrar!

Ambitionen med det stöd som socialtjänsten enligt lagen ska erbjuda är att förebygga att den anhöriga själv blir fysiskt och psykiskt utsliten. Då borde ansvaret att erbjuda stöd ligga på den socialtjänst som ger insatsen till den närstående. Det är ju bara där man kan uppmärksamma behovet och erbjuda stöd i förebyggande syfte. Om hela ansvaret att känna till och efterfråga hjälp ligger på den enskilda anhöriga motverkas syftet med reformen!

I programförslaget fastslås att frivilligorganisationerna är en viktig samarbetspartner när det gäller stöd till anhöriga. Mot bakgrund av det konstaterandet ser vi risken för en utveckling där alltmer av den omvårdnad, som enligt vår uppfattning ska utföras gemensamt i samhället och bekostas av skattemedel, läggs över på frivilliga krafter.

Särskilt uttalande gjordes av Anders Ödmark m. fl. (MP) enligt följande.

Antalet s.k. äldre-äldre blir fler. Den andel av dessa, som har behov av vård och omsorg, får i allt större utsträckning insatser i form av hemtjänst i ordinärt boende i stället för plats i vård- och omsorgsboende. Hemtjänstinsatserna har dessutom - av ekonomiska skäl - blivit mindre omfattande än vad som var vanligt förr. Mot denna bakgrund är det naturligt att insatser från anhöriga kommit att få större betydelse.

Det är viktigt att vara observant på att omvårdnadsinsatser från anhöriga lätt kan bli krävande och tunga och därmed en hälsorisk för anhörigvårdarna. Därför är det bra att föreliggande programförslag fastställs och genomförs.

Satsningen på stöd till anhörigvårdarna får dock inte tas till intäkt för att minska på ambitionerna att bygga ut och utveckla vård- och omsorgsboenden för äldre med demenssjukdom och andra omfattande vårdbehov.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av ordföranden Bo Sundin m fl. (M) och ledamoten Burhan Yildiz m fl. (FP) enligt följande.

När flera aktörer ska samverka för att uppnå ett huvudsakligen gemensamt mål krävs det dels tydlighet kring vad målet är men också kring aktörernas respektive ansvar och kring hur dess samverkan ska ske för att på bästa sätt också uppnå målet. I fallet när det gäller personer som vårdar och stödjer anhöriga är detta tydliggörande extra viktigt för att på ett så bra och hållbart sätt som möjligt kunna ta tillvara den kraft och det personliga engagemang som utgör basen för denna typ av omsorg.

Vi välkomnar därför att programmet förnyas enligt förslaget men hoppas också att såväl den inbördes samverkan mellan landstinget och kommunen som dessa aktörers samverkan med vårdaren och den anhörige förtydligas. Detta inte minst vad gäller aktörernas respektive ansvarsområden för att säkerställa målet hållbart god vård och stöd till den enskilde individen.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Kerstin Aggefors m fl. (S) och ledamoten Anki Erdmann (V) enligt följande.

Det är viktigt att de som är anhängvårdare får stöd och avlastning vid behov. Vi är samtidigt oroliga över en utveckling där politiken abdikerar och vården blir alltmer beroende av att anhöriga avstår från att arbeta. Bland låginkomsttagare betyder det att (oftast) döttrar måste stanna hemma och därmed förlorar både pensionspoäng och en del av sitt oberoende. Mer välbärgade kan istället få ekonomiskt stöd av skattebetalarna för anhängomsorgen genom RUT-avdrag. Samtidigt ser vi att många får avslag för sina ansökningar om äldreboende och då kan anhöriga vara den kvarvarande möjligheten för den enskilde. Är det rimligt att man då måste stanna hemma från sitt arbete för att göra det som egentligen trygghetssystemen ska ta hand om? Med ett ökat antal anhöriga som ger stöd av olika slag till närstående så ökar behovet av att information ges på ett lättillgängligt sätt om vilka rättigheter man har att få stöd.

Många anhängvårdare saknar i utgångsläget adekvat utbildning för att kunna ge sin närstående en vård av hög kvalitet. Därför är det viktigt med information om och erbjudanden att delta i utbildningar för att klara de vårdbehov som den närstående har.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Jakob Dencker m fl. (MP) enligt följande.

Vi är i stort sett mycket positiva till de här ändringarna, men har några kommentarer.

Många av intresse- och idéburna organisationer är direkt eller indirekt anhängstödjande verksamheter. Organisationsstöd är därmed av största vikt och en förutsättning för att organisationerna skall kunna verka optimalt och samverka med kommunerna för de anhörigas bästa.

Mångfald behöver särskilt beaktas, det är viktigt att det finns organisationer som riktar sig till människor med olika etnicitet. Anhöriga vänder sig till olika organisationer för olika typ av stöd.

Vi hoppas att detta nya system leder till att kommunens omsorg om funktionshindrade (även yngre) kan föra en dialog med anhäng närmast patienten för bättre samarbete (som man gör inom äldrevården). Se anhöriga som en resurs och stötta dem stötta.

Vi tror att psykiatrin också behöver arbeta med att stödja anhöriga på detta sätt.

Det finns många tidigare fall där man misslyckats att hjälpa för att man inte samtalat och samarbetat med anhöriga i ett tidigt skeende.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av vice ordförande Ewa Larsson m.fl. (MP) enligt följande.

Vi stödjer i huvudsak förvaltningens förslag till beslut med följande tillägg:

Önskemålen från den vårdbehövande skall givetvis vara helt avgörande och konsultationer ske i enrum mellan denne och stadens representant innan beslut om vård i hemmet eller annan vårdform fattas.

Det är viktigt att anhöriga som vårdar sina nära och kära i hemmet får allt det stöd, avlösning och kompletterande resurser som de anser att de behöver och som är möjliga att erbjuda. Att frivilligt vårda en anhörig i hemmet skall vara just frivilligt och aldrig ses som ett obligatorium eller tvång.

Ersättning i form av lön bör också utgå i de fall så önskas då vård som tillhandahålls av anhörig skall likställas med avlönat arbete och det också innebär en inbesparing för Stockholms Stad i jämförelse med t ex heldygnsvård. Den dag den anhörige inte orkar eller vill längre eller den vårdbehövandes situation ändrats så mycket till det sämre att anhörigvården inte längre räcker till skall inga inläsningsmekanismer hindra utan samhällets institutioner skall då omedelbart träda in som en självklarhet.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Robert Lagergren m fl. (S) med stöd av (MP) och (V) enligt följande.

Vi tycker att det är bra med ett förtydligande i socialtjänstlagen vad socialnämnden ska erbjuda för att underlätta för de personer som vårdar eller stödjer en närstående.

Det är bra med ett program som omfattar personer som vårdar och stöder närstående som är såväl över som under 65 år. Det är dock viktigt att komma ihåg, att anhörigstödet måste se olika ut beroende på den närstående personens ålder. Behoven är naturligtvis olika och måste beaktas utifrån det.

Det är viktigt, att samverka med intresseorganisationer blir ett stöd och inte en utväg för att samhällets insatser inte räcker till. Det är många, som redan idag inte kan få det stöd de anser sig behöva. Många som är äldre och bor hemma har det svårt för att samhällets resurser inte räcker till. När det gäller yngre människor, så är ju kraven högre på att vara delaktig i samhället på alla sätt. Där måste vi göra allt för att de anhöriga, oftast föräldrarna, ska kunna leva ett så normalt liv som möjligt.

I programmet understryker man vikten av att samverka mellan landstinget och kommunen utvecklas för att ge anhöriga bästa möjliga stöd. Det är viktigt, tycker vi, att den samverkansgrupp som finns mellan staden och Stockholms läns landsting utan dröjsmål engagerar sig i den här frågan. Vi vill också understryka, att det naturligtvis

inte räcker med ett webbaserat verktyg för råd, stöd och information, även om det i och för sig är ett bra komplement.

Särskilt uttalande gjordes av Rudy Espinoza m fl. (V) med stöd av (S) och (MP) enligt följande.

Tyvärr står vi inför en utveckling där fler och fler känner sig pressade att försöka täcka anhörigas behov av omsorg. Det är svårare och svårare att få insatser som täcker behoven trots att många har rätt till det. Vi ser också ökat andel kvinnor som tar på sig rollen att vara det extra stöd i omsorgen, ett pris som den anhöriga får betala med ofrivilliga deltidsanställningar eller helt enkelt inget jobb alls. Det här speglas så klart sen också pensionen.

En anhörig kan stå för stöd och förbättra den omsorg som den äldre/funktionshindrade har, inte till att ersätta den behov av omsorg som man borde ha rätt till. Därför är det viktigt med en anhörigstöd men det är än viktigare att staden ger den omsorg som krävs.

Särskilt uttalande gjordes av Rebwar Hassan m fl. (MP) med stöd av (S) och (V) enligt följande.

Det är viktigt att Stockholms stad har ett program som är anpassat till lagstiftningen. Vidare är det viktigt att anhöriga får det stöd de behöver, eftersom anhörigas vårdinsatser har ökat i takt med att den offentliga omsorgen avtagit.

Det är framförallt barn till äldre och sjuka föräldrar som på senare år tagit ett större ansvar. Antalet platser på vårdhem, servicehus och andelen som hade kontakt med hemtjänsten har minskat kraftigt i jämförelse med befolkningsökningen och särskilt i områden som Skärholmen som har mycket folk från andra länder.

För oss är det viktigt att systemet motverkar strukturer och orättvisor i samband med anhörigas omvårdnad. Det är viktigt att uppmärksamma hur t ex. klass, kön och etnicitet påverkar situationen för anhörigvårdare med hänsyn till de krav den anhörige uppfattar från omgivningen. Det vore till exempel intressant att se siffror på könsfördelningen bland anhörigvårdare.

Södermalms stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Anders Göransson m.fl. (S) enligt följande.

Stödet till anhöriga har blivit allt mer viktigt eftersom samhällets ansvar för omsorg om de äldre medborgarna sviktar. Antalet platser i vård- och omsorgsboenden har minskat kraftigt, servicehus har stängts och omvandlats till trygghetsboenden. Och hemtjänsten har försämrats kraftigt.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Majvi Andersson m.fl. (S) enligt följande.

Det är positivt att ett nytt program för stöd till anhöriga tas fram. Det avgjort bästa stödet för anhöriga är att den närstående får adekvata och kvalitetsmässigt goda insatser bedömda efter sina egna individuella behov. Ansvariga politiker har lyft över mycket av ansvaret på de anhöriga. I sociala delegationen ser vi alltför ofta att personer nekas ytterligare insatser, korttidsboende, promenader, osv., vilket givetvis ökar trycket på de anhöriga. I Älvsjö har en man över 90 år nekats boende på servicehus trots att han var i behov av omfattande hjälpinsatser av hemtjänsten och hade sitt boende i lägenhetens klädkammare hemma hos sin dotter. För oss är det chockerande att socialtjänsten accepterar att en gammal man bor i en klädkammare utan fönster och utan möjlighet att sätta in några möbler förutom en säng. Förutom att det är ovärdigt för alla inblandade, främst för den äldre mannen, sätter en sådan situation en orimlig press på den anhörige som dels tvingas ta ett stort ansvar för sin närstående, dels tvingas ha många främmande personer från hemtjänsten gående i sitt hem.

Det är inte ovanligt bland dem med låga inkomster att närstående, oftast döttrar, går ner i arbetstid för att ta hand om sin närstående. Här utnyttjas de dubbelt, förutom arbete och ansvar för den närstående ger nedsatt arbetstid ännu lägre inkomster och en sämre pension i framtiden. Den vårdande anhörige hamnar i ett ekorrhjul av dålig ekonomi nu och i framtiden. Det är ett ynkligt trygghetssystem som tillåter detta ske. De med bättre inkomster klarar situationen bättre, bl. a kan de köpa RUT-tjänster för sin närståendes räkning.

Vi är också frågande inför den tillit alliansen ställer till olika intresseorganisationers ansvar att ta hand om personer som antingen inte har några anhöriga, eller där anhöriga inte har möjlighet att ta ett större ansvar. Det lutar mer åt att personerna blir beroende av välgörenhet än att kunna ta makt över sitt eget liv. Intresseorganisationer är viktiga ur många aspekter och de gör ett fantastiskt arbete men att göra dem till ansvariga för vård och omsorg där samhällets trygghetssystem inte räcker till anser vi inte rätt vare sig mot den enskilde eller mot intresseorganisationen.

Särskilt uttalande gjordes av Emelie Roxby Schüsseleder (V) enligt följande.

Förtydligande av bistånd i stadens riktlinjer behöver tydliggöras, bland annat vad gäller anhöriggrupper för närstående till äldre och närstående till barn som inte självklart fungerar på samma sätt, men även vad gäller t ex intresseorganisationers engagemang som behöver ses som ett komplement. Vi tycker också att det är centralt att lyfta det faktum att 70 procent av omsorgen av äldre sköts av anhöriga, som även många gånger är mitt i livet. Att många upplever sig tvungna att gå ned i arbetstid för att beviljade insatser inte räcker till för äldre med omsorgsbehov är inte hållbart. I övrigt stödjer vi

och hänvisar vi till den reservation som Vänsterpartiet lade i äldrenämnden vad gäller detta ärende.

Östermalms stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av vice ordföranden Stefan Nilsson m fl. (MP) enligt följande.

Miljöpartiet är mycket positivt till att ett program för stöd till anhöriga kommer till stånd. Vi är dock lite oroliga för att information, råd och stöd ska enbart föreslås erbjudas via ett webbaserat verktyg. Även om äldre är den grupp som ökar mest bland nya användare av Internet ser vi att det behövs erbjudas andra informationskanaler. Det finns en risk för att detta webbverktyg skulle kunna begränsa och exkludera många äldre som inte har dator och vana av Internet.

Det finns ett behov av en ”fysisk IRL”-plattform (IRL = In Real Life) som kan skapa kontakter, utbyte av erfarenhet, information om stödinsatser, möjlighet till samtalsterapi, kontakt med biståndshandläggare m.m. Detta tror vi kan avlasta, bidra till fler sociala kontakter, minska isolering och även öka välbefinnandet.

När det gäller samarbete med intresseorganisationer bör detta ses som ett komplement till den professionella hjälp som socialtjänsten och landstinget kan erbjuda.

För att kunna följa upp målsättning är det även av största vikt att lära av vad som eventuellt inte har fungerat. Vi efterlyser två punkter under ”Tre indikatorer för att följa upp målet”:

- Har stödet förbättrat deras livssituation?
- Vilka egna förslag eller synpunkter finns på vad som hade behövts istället?

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Birgit Marklund Beijer m fl. (S) enligt följande.

Det är givet att staden ska ta fram ett nytt program när lagstiftningen ändras. Det är också viktigt att de som är anhängvårdare får stöd och avlastning vid behov. Samtidigt finns en oro över en utveckling där politiken abdikerar och vården alltmer blir beroende av att anhöriga avstår från arbete. Oftast är det döttrar/kvinnor som måste stanna hemma eller ta ledigt från sitt arbete och därmed förlorar både pensionspoäng och en del av sitt oberoende. Personer med hög inkomst kan däremot få ekonomiskt stöd via RUT-avdrag. Många äldre får avslag på ansökan till äldreboende och då blir de anhöriga den kvarvarande möjligheten för den enskilde. Det skulle vara högst intressant att få statistik på hur många män respektive kvinnor som är anhängvårdare.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Berit Bornecrantz Dias (V) enligt följande.

Vänsterpartiet understryker, liksom rådet för funktionshinderfrågor på Östermalm gör, vikten av att Stockholms stad fortsätter avsätta medel i budget för anhörigstödet. Anhörigstöd ska inte bedrivas på frivillig basis. Att frivilliga ändå ställer upp faller utanför kommunens ansvar.

Anhöriga har en utsatt situation. Det innebär oftast stora uppoffringar att vårda en anhörig, t ex. avsaknad av pensionsgrundande ekonomisk ersättning. Det måste finnas resurser avsatta från våra skattemedel för anhörigstöd eftersom många äldre och sjuka föredrar att bo hemma så länge det är möjligt.

Det är mycket synd att så många servicehus har lagts ned eftersom de utgjorde en så utmärkt boendeform för äldre med visst vårdbehov, vilket avlastade de anhöriga. Sverige behöver ta intryck av det holländska hela-livet-boendet där bostaden anpassas utifrån det vårdbehov man har under livet i stället för att man flyttar runt till olika typer av boenden under livet.